

Het voorschrijven van homeopathische middelen in de Nederlandse huisartspraktijk

RESULTATEN NATIONALE STUDIE VAN ZIEKTEN EN VERRICHTINGEN IN DE HUISARTSPRAKTIJK

NOG STEEDS KAN de homeopathie zich verheugen in de belangstelling van het publiek. In 1990 bezocht volgens het CBS 2,3% van de Nederlanders een homeopathisch arts of therapeut; 8,8% bezocht een homeopathisch werkend huisarts. In totaal bezochten in dat jaar 1,6 miljoen Nederlanders een homeopaat, wat goed was voor 9,6 miljoen contacten.¹ De totale omzet van homeopathische middelen - inclusief de zelfmedicatie - bedroeg volgens een schatting van de Nehoma, de koepelorganisatie van fabrikanten en importeurs van alternatieve preparaten, in 1989 ongeveer 60 miljoen gulden.²

Hoe populair ook, onomstreden is de homeopathie zeker niet. Hoewel de vergelijking met die andere populaire alternatieve geneeswijze, de acupunctuur, positief uitvalt, blijft twijfel bestaan over de effectiviteit van de homeopathie. Het feit dat de werking ervan niet langs natuurwetenschappelijke weg kan worden verklaard, draagt daar toe bij.³ Mede daardoor staat ook het al dan niet vergoeden van homeopathische middelen ter discussie. In de huidige situatie komen deze middelen, mits regulier voorgeschreven, voor vergoeding in aanmerking. In 1991 adviseerde de Ziekenfondsraad in meerderheid daaraan een eind te maken.⁴

In de geneesmiddelenbrief die staatssecretaris Simons in april aan de Tweede Kamer zal sturen, zal naar verwachting worden aangekondigd dat homeopathische middelen niet langer via de AWBZ zullen worden vergoed.

In medische kring woedt een niet aflatende discussie over de vraag of artsen zich met homeopathie zouden mogen inlaten of niet. Een belangrijk deel van de artsen past zelf homeopathie toe. De Vereniging

M. Foets en G.J. Visser

Homeopathie is het onderwerp van sterke controverses. Enerzijds weten patiënten de weg naar een homeopaat in grote getale te vinden; anderzijds zijn er twijfels over de effectiviteit en daarmee ook over de noodzaak homeopathische middelen uit de ziektekostenverzekering te (blijven) vergoeden. Maar hoe staat het nou eigenlijk met de feitelijke toepassing van homeopathie in de Nederlandse huisartspraktijk?

van Homeopathische Artsen in Nederland (VHAN) telt inmiddels 450 leden, onder wie 170 huisartsen (100 met en 70 zonder een consultatieve praktijk voor elders ingeschreven patiënten) en 10 specialisten met een consultatieve praktijk. Het aantal huisartsen dat homeopathie toepast is groter. In de genoemde CBS-enquête zegt 11,1% van de ondervraagden een huisarts te hebben die homeopathie toepast. Volgens een enquête van het Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Eerstelijnsgezondheidszorg (Nivel) zei in 1988 40% van de huisartsen homeopathie toe te passen, zij het meestal incidenteel en voor een gering gedeelte van de praktijkpopulatie. Van de huisartsen bleek 60% positief te staan ten opzichte van homeopathie en

een ongeveer even grote groep zei wel eens patiënten - gemiddeld 7 per jaar - naar een homeopaat te verwijzen.⁵ Onderzoek van de Rijksuniversiteit Limburg maakte duidelijk dat ongeveer 45% van de huisartsen homeopathie effectief vond in de behandeling van bovenste luchtweginfecties en hooikoorts; 30% achtte homeopathie effectief bij chronische gewrichtsklachten.⁶ Dat deze mening in de beroepsgroep lang niet door iedereen wordt gedeeld, mag duidelijk zijn voor wie de discussies in onder meer Medisch Contact in de afgelopen jaren heeft gevolgd. Vanuit het perspectief van de critici is de kloof tussen reguliere geneeskunde en alternatieve geneeswijzen (waaronder de homeopathie) in principe onoverbrugbaar.⁷⁻⁹

Lijkt de homeopathie desondanks een plaats in de Nederlandse huisartspraktijk te hebben ingenomen, cijfers zoals hierboven weergegeven bieden geen precies inzicht in de kwantitatieve betekenis ervan: ze zijn gebaseerd op wat huisartsen denken en zeggen. In dit artikel wordt daarom ingegaan op de feitelijke toepassing van homeopathie door huisartsen. De vraagstellingen zijn de volgende:

- Hoe groot is het aandeel van homeopathie in de huisartspraktijk?
- Zijn hierbij verschillen naar patiëntkenmerken?
- Bij welke diagnose(groepen) worden homeopathische middelen vooral voorgeschreven?
- Zijn er verschillen tussen de huisartsen in het aandeel van de homeopathische middelen in het totaal der voorgeschreven medicijnen?
- Wat is het aandeel van de praktijkassistentes in het voorschrijven van homeopathische middelen?



Daarnaast laat deze studie het toe registratiegegevens te vergelijken met enquêtegegevens:

- Komen de door huisartsen geregistreerde gegevens overeen met het in een enquête gerapporteerd gedrag?

Methode

Definiëring homeopathische geneesmiddelen

De homeopathie gaat uit van het principe 'similia similibus curantur': ziek(t)en worden behandeld met stoffen die bij de gezonde mens erop gelijkende ziektever-

De verschillen tussen de huisartsen zijn aanzienlijk

schijnselen veroorzaken. Men gebruikt daarbij sterk verdunde geneesmiddelen, ook hoog gepotentieerde stoffen genoemd. In lage potenties werken de stoffen op 'allopathische' wijze.¹⁰ Omdat veel homeopathische geneesmiddelen plantaardig van oorsprong zijn, is de grens met fytotherapie in de praktijk niet altijd even gemakkelijk te trekken.

Het afbakenen van de groep homeopathische middelen is ook om andere redenen niet steeds gemakkelijk. Er bestaan verschillende meningen over toedieningsvormen, over doseringen, over het gebruik van samengestelde stoffen. In deze studie is uitgegaan van de wettelijke definitie van homeopathische geneesmiddelen, die breder is dan die welke klassieke homeopaten hanteren. Homeopathische middelen zijn farmaceutische producten, "waarbij op het etiket en/of de verpakking een verdunding of verwrijving van het op het etiket vermelde uitgangbestanddeel of van de uitgangbestanddelen van minimaal 1:10 of de oertinctuur vermeld staat, met gebruikmaking van de daartoe in de 'Amtliche Ausgabe 1978' van het 'Deutsches Homöopathisches Arzneibuch' aangegeven symbolen D, C, LM of Ø, dan wel van de symbolen die gebruikelijk zijn in het land van herkomst van het product".¹¹ Een product wordt niet aange-merkt als homeopathisch, indien er naast de bestanddelen aangegeven in een homeopathische verdunding of verwrijving, ook andere bestanddelen, niet in een homeopathische verdunding of verwrijving, niet zijnde hulpstoffen, in aanwezig zijn.

Populatie

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit de Nationale Studie van Ziekten en Verrichtingen in de Huisarts-

praktijk. Aan deze studie hebben 161 zelfstandig gevestigde huisartsen in 103 praktijken meegewerkt; 98 huisartsen zijn gekozen via een aselechte, niet proportioneel gestratificeerde steekproef.¹² De stratificatievariabelen waren regio a, urbanisatiegraad b en afstand tot het ziekenhuis c. Om elders toegelichte redenen hebben collega's van de meewerkende steekproefartsen verbonden aan dezelfde praktijken ook meegewerkt aan deze studie.¹³

Contactregistratie

De voor dit artikel uitgevoerde analyses zijn grotendeels gebaseerd op een door deze artsen bijgehouden contactregistratie. Zij registreerden elk gedurende drie maanden alle contacten met de patiënten, waarbij zij een aantal gegevens vastlegden over onder andere diagnose en behandeling. In verband met seizoensinvloeden liep deze registratie over één jaar, van 1 april 1987 tot 31 maart 1988. De deelnemende huisartsen werden hiervoor verdeeld in vier groepen. De keuze voor een registratieduur van drie maanden was het resultaat van wat haalbaar is gebleken in een vooronderzoek.

Ook door de huisarts-assistenten (N=9), arts-assistenten in opleiding (N=13) en waarnemers (N=11) werkzaam in deze praktijken is een contactregistratie ge-

receptuur door assistentes maar voor de helft van de periode geregistreerd. Op basis van de handelsproductcode van de geregistreerde medicijnen was het mogelijk de homeopathische middelen te selecteren.

Enquête

Tevens is aan de huisartsen en de huisarts-assistenten (N=170) gevraagd mee te werken aan een schriftelijke enquête, waarin onder meer vragen zijn gesteld over het zelf toepassen van alternatieve geneeswijzen; 161 artsen hebben deze enquête ingevuld.

Data

De *representativiteit* van de data kan zijn verstoord wanneer het voorschrijven van homeopathische middelen afhankelijk zou zijn van de stratificatievariabelen (door de niet proportionele stratificatie), van de deelname van collega's van steekproefartsen aan het onderzoek, en van het deel van de tijd dat praktijkassistenten herhaalreceptuur hebben geregistreerd. Hiervoor wordt gecorrigeerd bij de berekening van een landelijk representatief cijfer.¹⁶ In dit artikel wordt het voorschrijven van homeopathische middelen weergegeven als percentage van de totale receptuur. Daarnaast wordt, bij de analyses per dia-

In het midden van Nederland en in de grotere steden worden wat meer homeopathische middelen voorgeschreven dan elders

voerd. De in dit artikel gepresenteerde cijfers hebben in principe betrekking op de volledige registratie, dus van zelfstandig gevestigde huisartsen, huisarts-assistenten, waarnemers en arts-assistenten in opleiding (N=194). Alleen wanneer naar verschillen tussen huisartsen wordt gekeken, blijven de drie laatst genoemde groepen omwille van hun beperkte praktijkvoering buiten beschouwing.

Voor de *classificatie* van aldus geregistreerde klachten en diagnoses is gekozen voor de International Classification of Primary Care (ICPC),¹⁴ waarin ten behoeve van de Nationale Studie enige aanpassingen zijn aangebracht. Door samenvoeging van categorieën die in de huisartspraktijk niet consistent worden onderscheiden, is een tabulaire lijst van 684 klachten en diagnoses ontwikkeld.¹⁵ De deelnemende artsen hebben, naast andere gegevens, de handelsnaam van de *voorgeschreven middelen* geregistreerd. Om redenen van logistiek is vanaf de tweede registratieperiode de herhaal-

gnose(groep), ook gekeken naar het percentage homeopathische recepten van het totaal aantal homeopathische recepten. Immers, bij bepaalde diagnose(groepen) kan het aandeel van de homeopathische receptuur in het geheel van de receptuur klein zijn, maar het aandeel in het geheel van de homeopathische recepten groot.

Resultaten

Het aandeel van homeopathische geneesmiddelen in het geheel van de receptuur

Van het totaal aantal in de Nationale Studie geregistreerde medicijnen is 1,2% een homeopathisch middel. Dit cijfer varieert nogal afhankelijk van de regio, de urbanisatiegraad en de afstand tot het ziekenhuis. Zo is het aandeel van de homeopathische receptuur aanzienlijk groter in het midden van Nederland (2,3%) dan in het noorden (0,9%) en het zuiden (0,4%). Ook zijn er verschillen naar urbanisatiegraad. In de grotere steden bedraagt dit

percentage 2%, terwijl het in rurale gebieden slechts 0,9% is en in de suburbane gebieden 1,2%. Tenslotte zijn er verschillen naar gelang de afstand tot het ziekenhuis, die deels samenhangen met de urbanisatiegraad: van 1,5% wanneer er een ziekenhuis is in de plaats van de praktijk tot 0,8% wanneer een ziekenhuis meer dan 15 km ver is.

Corrigerend voor de invloed van deze en de overige hierboven genoemde mogelijk versturende factoren, komen we op een landelijk representatief cijfer van 1,5%.

Leeftijd, geslacht en verzekeringsvorm

In tabel 1 ziet men dat het percentage homeopathische receptuur afneemt met de leeftijd van de patiënt; ook is het aandeel van homeopathische middelen groter bij particuliere patiënten dan bij ziekenfondspatiënten en iets groter bij vrouwelijke dan bij mannelijke patiënten.

Homeopathische middelen en diagnose

In tabel 2 ziet men het aandeel van homeopathische middelen voor elk van de ICPC-hoofdstukken.

In de eerste kolom met percentages ziet men dat het grootste aantal homeopathische middelen wordt voorgeschreven bij aandoeningen die worden geclassificeerd in de hoofdstukken 'bewegingsapparaat' (19,9% van alle homeopathische recep-

Tabel 1. Homeopathische middelen naar geslacht, leeftijd en verzekeringsvorm van de patiënt (in % van het totaal aantal voorgeschreven medicijnen)

geslacht	%
man	1,1
vrouw	1,3
Pearson chi kwadraat=24,13 p < 0,001	
leeftijd	
0-4 jaar	1,8
5-14 jaar	1,8
15-24 jaar	1,1
25-44 jaar	1,4
45-64 jaar	1,2
65-74 jaar	1,0
75 jaar e.o.	0,9
Pearson chi kwadraat = 139,46 p < 0,001	
verzekeringsvorm	
ziekenfonds	1,0
particulier	1,8
Pearson chi kwadraat = 218,9 p < 0,001	

ten), 'ademhalingsorganen' (16,7%), 'algemeen en niet gespecificeerd' (11,6%), 'huid en onderhuids weefsel' (11,1%) en 'psyche' (10%).

Tabel 2. Homeopathische middelen bij de diverse ICPC-hoofdstukken in absolute cijfers (eerste kolom), in % van het totaal aantal voorgeschreven homeopathische medicijnen (tweede kolom) en in % van het totaal aantal voorgeschreven medicijnen in het betrokken ICPC-hoofdstuk (derde kolom).

ICPC-hoofdstuk	N	%	%
	3205		
algemeen en niet gespecificeerd (N=10 789)*	371	11,6	3,4
Bloed, bloedvormende organen, lymfestelsel en milt (N=3 632)	18	0,6	0,5
maag-darmkanaal (N=18 718)	191	6,0	1,0
oog (N=5 238)	66	2,1	1,3
oor (N=8 034)	105	3,3	1,3
hart-vaatstelsel (N=40 327)	167	5,2	0,4
bewegingsapparaat (N=23 110)	638	19,9	2,8
zenuwstelsel (N=8 652)	155	4,8	1,8
psyche (N=25 827)	322	10,0	1,2
ademhalingsorganen (N=56 137)	536	16,7	1,0
huid en onderhuids weefsel (N=24 160)	357	11,1	1,5
endocriene klieren, metabolisme en voeding (N=7 830)	42	1,3	0,5
urinewegen (N=7 484)	6	0,2	0,8
zwangerschap, bevalling, kraambed en anticonceptie (N=11 955)	15	0,5	0,1
vrouwelijke geslachtsorganen en mamma (N=6 780)	99	3,1	1,5
mannelijke geslachtsorganen en mamma (N=1 019)	32	1,0	3,1
sociale problemen (N=1 199)	29	0,9	2,4

* de cijfers tussen haakjes betreffen het totaal aantal voorschriften in elk ICPC-hoofdstuk.

Bekijkt men de tweede kolom (percentage homeopathische receptuur op het totaal aantal voorschriften in elk van de betreffende hoofdstukken), dan is het relatief deel homeopathische middelen het hoogst in het hoofdstuk 'algemeen en niet-gespecificeerd' (3,4% van alle recepten bij dit hoofdstuk), gevolgd door het hoofdstuk 'mannelijke geslachtsorganen' (3,1%), 'bewegingsapparaat' (2,8%), 's 'sociale problemen' (2,4%) en 'zenuwstelsel' (1,8%).

Voor de ICPC-hoofdstukken waarbij veel homeopathische middelen worden voorgeschreven, is verder onderzocht welke afzonderlijke diagnoses daarbij belangrijk zijn. Geen enkele diagnosecategorie springt hierbij echt op de voorgrond. De meeste recepten voor homeopathische middelen worden gevonden bij myalgieën/fibrositis/spierkrampen (5,2% van de homeopathische recepten). Het meest voorgeschreven homeopathisch middel blijkt overigens SRL-gelei te zijn met 14,2% van alle homeopathische recepten. Op de tweede plaats worden homeopathische middelen voorgeschreven bij de diagnose 'algemene achteruitgang' (4,6% van alle homeopathische recepten). Het relatief hoge percentage homeopathische recepten in het ICPC-hoofdstuk 'mannelijke geslachtsorganen' is deels toe te schrijven aan het voorschrijven van enkele homeopathische middelen bij prostatitis.

Verschillen tussen huisartsen

Het percentage homeopathische recepten van het totaal van de recepten varieert sterk per huisarts (zie tabel 3). Ongeveer eenderde van de huisartsen (N=170) schrijft geen enkel homeopathisch recept voor gedurende de registratieperiode. Een minderheid van de huisartsen (5,9%) schrijft relatief vaak - meer dan 5% van alle recepten - een homeopathisch middel voor. Het aandeel van de homeopathische recepten op het geheel van de recepten is bij deze groep 13,8%. Deze huisartsen schrijven samen reeds 58,8% van alle homeopathische recepten voor. De grootste groep huisartsen (65,4%) zit tussen deze beide groepen in met een percentage homeopathische receptuur dat beneden de 5% ligt. Binnen deze groep zijn er nog verschillen. Bij een grote groep (51,2% van het totaal) ligt dit percentage beneden de 1% zodat het in werkelijkheid slechts om één enkel of een paar recepten gaat. Bij een andere, minder grote groep (14,2% van het totaal) ligt het percentage homeopathische receptuur tussen de 1% en de 5%. De helft van de huisartsen die veel homeopathische medicijnen voorschrijven, heeft een praktijk in het midden van het land. Eveneens de helft werkt in een solo-praktijk. Collega's van artsen werk-

zaam in meermanspraktijken die veel homeopathische middelen voorschrijven, schrijven zelf nauwelijks homeopathische geneesmiddelen voor.

Rol van de praktijkassistentes

In de beschreven percentages (tabel 3) homeopathische receptuur, zijn de homeopathische recepten van praktijkassistentes buiten beschouwing gelaten. Het percentage homeopathische receptuur op het geheel van de door hen uitgeschreven recepten is 5,1%; vergeleken met het eerder genoemde cijfer van 1,2% voor de hele studie is dat vrij hoog. Van de totale homeopathische receptuur wordt echter slechts 0,6% door assistentes uitgeschreven.

Aantal patiënten dat homeopathische middelen krijgt voorgeschreven

Wanneer we patiënten die een homeopathisch recept van de assistente kregen buiten beschouwing laten, ligt het percentage patiënten dat met homeopathische middelen wordt behandeld op 1,9%. Voor de hierboven onderscheiden groep van artsen met een percentage homeopathische receptuur boven de 5%, bedraagt het aantal wel eens zo behandelde aantal patiënten ongeveer een kwart.

Enquête- en registratiegegevens vergeleken

Voor de huisartsen die ook een enquête hebben ingevuld (N = 161), is nagegaan in welke mate registratie- en enquêtegegevens overeenkomen. Van deze groep geeft 31,1% in de enquête aan homeopathie toe te passen. Gecorrigeerd voor de stratificatievariabelen en de deelname van verschillende artsen uit één praktijk, vinden we een

percentage van 36,9. In tabel 4 ziet men de overeenkomstpercentages, voor elk van de op basis van de registratie onderscheiden groepen. Deze percentages geven weer bij hoeveel procent van de huisartsen de in de enquête gegeven antwoorden overeenstemmen met de registratiegegevens. De overeenkomst is het grootst bij artsen die nooit en bij artsen die relatief veel homeopathische middelen voorschrijven. Bij de groep waarvan minder dan 1% van de recepten homeopathisch is, is de overeenkomst bijzonder laag.

Beschouwing

In een eerdere enquête van het Nivel zei 40% van de huisartsen homeopathie toe te passen. Hoewel duidelijk was dat slechts

gegevens die zijn gebaseerd op de contactregistratie van de Nationale Studie. Gemiddeld, zo blijkt hieruit, is in heel Nederland 1,5% van alle uitgeschreven recepten in de huisartspraktijk een recept voor een homeopathisch middel; 2% van alle patiënten kreeg in de registratieperiode van drie maanden wel eens een homeopathisch middel voorgeschreven.

De verschillen tussen de huisartsen zijn echter aanzienlijk. Slechts een kleine groep huisartsen (5,9%) schrijft vrij regelmatig homeopathische middelen voor. Het aandeel van de homeopathie in het geheel van de receptuur van deze huisartsen is gemiddeld bijna 14%; omgekeerd zijn zij verantwoordelijk voor bijna 60% van de totale homeopathische receptuur in alle huisartspraktijken samen. Deze huisart-

De indruk bestaat dat huisartsen vooral dan naar homeopathische middelen grijpen als zij de klacht van de patiënt niet goed kunnen benoemen

incidenteel gebeurde, was de kwantitatieve betekenis van de homeopathie in de huisartspraktijk niet precies vast te stellen.^{5,3}

In de enquête die in het kader van de Nationale Studie is afgenomen geeft bijna 37% van de huisartsen aan homeopathie toe te passen. Het kleine verschil kan mogelijk worden toegeschreven aan het feit dat aan onze studie ook huisarts-assistenten hebben deelgenomen, die geen van allen homeopathie zeiden toe te passen. Deze studie beschikt daarnaast over ge-

sen schrijven homeopathische geneesmiddelen dus meer dan incidenteel voor. Dat blijkt ook uit het feit dat zij in een registratieperiode van drie maanden aan gemiddeld ongeveer een kwart van hun patiënten wel eens een homeopathisch middel bleken voor te schrijven.

Bijna tweederde van de huisartsen schrijft incidenteel een homeopathisch middel voor. De helft van de huisartsen blijkt dit echter zo zelden te doen (minder dan 1% van de recepten), dat het maar de vraag is of zij bewust voor homeopathie kiezen. Inderdaad geeft slechts een kwart van deze groep in de enquête aan zelf homeopathie toe te passen. De kleinere groep huisartsen (14,2%) waarvan het aandeel van de homeopathische receptuur tussen de 1% en de 5% ligt, geeft in meerderheid (76,2%) wel aan zelf homeopathie toe te passen.

Het voorschrijven van homeopathische medicijnen is in de Nederlandse huisartspraktijk dus een beperkt verschijnsel. Wel worden in het midden van Nederland en in de grotere steden wat meer homeopathische middelen voorgeschreven dan elders. Opvallend is verder dat het aandeel van de homeopathische recepten vooral bij kinderen tot 14 jaar en ook bij particuliere patiënten wat hoger ligt. De indruk bestaat dat huisartsen vooral dan naar homeopathische middelen grijpen als zij de klacht van de patiënt niet goed kunnen benoemen (in het ICPC-hoofdstuk 'algemeen en niet gespecificeerd' vormen de homeopathische middelen 3,4% van alle voorgeschreven medicijnen). ■

Tabel 3. Frequentie waarmee huisartsen homeopathische recepten voorschrijven (N = 170)

	N	%
geen homeopathische receptuur	55	32,4
homeopathische receptuur minder dan 1%	81	51,2
homeopathische receptuur 1% en < 5%	24	14,2
homeopathische receptuur 5%	10	5,9

Tabel 4. Overeenkomst tussen registratie- en enquêtegegevens (N = 161)

registratiegegevens	aantal enquêtes	% overeenkomst
geen homeopathische receptuur	51	92,2
homeopathische receptuur minder dan 1%	79	26,6
homeopathische receptuur >= 1% en < 5%	22	72,7
homeopathische receptuur >= 5%	9	88,9

Omgekeerd wordt van alle homeopathische middelen 11,6% voorgeschreven voor klachten en aandoeningen in deze algemene categorie. Bij aandoeningen van het bewegingsapparaat (19,9% van alle voorgeschreven homeopathische middelen) en bij aandoeningen van de ademhalingsorganen (16,7% van alle voorgeschreven homeopathische middelen) worden relatief wat meer homeopathische middelen voorgeschreven.

Wat eventuele stopzetting van vergoeding van homeopathische middelen voor gevulgen zal hebben op het voorschrijfgedrag van de huisartsen valt op grond van dit materiaal niet te voorspellen. Het feit dat een belangrijke groep huisartsen volgens onderzoek in de effectiviteit van homeopathische middelen zegt te geloven,⁶ maakt het onwaarschijnlijk dat zij in dat geval de homeopathische middelen zonder meer door andere middelen zullen vervangen of de patiënt dan maar niets zullen voorschrijven.

Volgens eerder gepubliceerde gegevens uit de enquête van de Nationale Studie zegt slechts 6% van de placebo voorschrijvende huisartsen homeopathische middelen voor te schrijven als zij een placebo-effect willen bereiken.¹⁷ Zeker voor de groep huisartsen die deze middelen meer dan incidenteel voorschrijft is een homeopathisch middel waarschijnlijk méér dan een placebo: zij zullen het niet snel voor een ander middel inruilen. Huisartsen die homeopathische middelen wél als een placebo voorschrijven, zullen, met het ver-

dwijnen ervan uit de AWBZ, naar een ander middel moeten grijpen om de patiënt tevreden te stellen. Of dat de totale kosten zal drukken, is nog maar de vraag. *

DR M. FOETS EN DRS G.J. VISSER

zijn beiden verbonden aan het Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Eerstelijnsgezondheidszorg (Nivel)

Noten

- Er werden drie regio's onderscheiden:
 - noorden: provincies Groningen, Friesland en Drenthe;
 - midden: Overijssel, Gelderland, Utrecht, Flevoland, Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland;
 - zuiden: Noord-Brabant en Limburg.
- De indeling naar urbanisatiegraad vond plaats op basis van de CBS-indeling:
 - ruraal: omvat de plattelandsgemeenten, kleine verstedelijkte plattelandsgemeenten en kleine steden (tot 30.000 inwoners in de woonkern);
 - suburbaan: omvat de wat grotere verstedelijkte plattelandsgemeenten, de forensengemeenten en de wat grotere steden (tot 50.000 inwoners in de woonkern);
 - urbaan: zijn de grotere steden (met meer dan 50.000 inwoners in de woonkern), evenwel exclusief Amsterdam, Rotterdam en Den Haag;
 - grote stad: Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.
- De afstand tot het ziekenhuis is als volgt ingedeeld:
 - groep 1: artsen met praktijkadres in dezelfde woonplaats waarin ook het ziekenhuis ligt;
 - groep 2: artsen met praktijkadres op een afstand van het ziekenhuis tussen de 1 en 15 km;
 - groep 3: artsen met praktijkadres meer dan 15 km verwijderd van een ziekenhuis.

Literatuur

- Verweij CG. Ontwikkelingen in het raadplegen van alternatieve genezers en huisartsen, 1985-1990. Maandbericht Gezondheidsstatistiek 1992; 11(5): 4-11.
- Aakster CW. Maatschappelijke situering van de alternatieve geneeswijzen. In: Aakster CW, Wijk R van,

Dijk PA van. Integrale geneeskunde; een inleiding. Groningen: Wolters-Noordhoff 1989.

3. Kleijnen J, Knipschild P, Riet G ter. Clinical trials of homeopathy. BMJ 1991; 302: 316-23.

4. Advies inzake de verstrekking van homeopathische en antroposofische geneesmiddelen. Amstelveen: Ziekenfondsraad 1991.

5. Visser GJ. Alternatieve geneeswijzen in de huisartspraktijk. Uitkomsten van een enquête. Huisarts en Wetenschap 1988; 31: 252-6.

6. Knipschild P, Kleijnen J, Riet G ter. Geloof in alternatieve geneeswijzen. Medisch Contact 1990; 45: 421-2.

7. Smagt van der CP. Nog eens alternatieve geneeswijzen; een pleidooi tégen. Medisch Contact 1988; 43: 1281-4.

8. Ariëns EJ. Rapporten alternatieve geneeswijzen; door alternatieven voor alternatieven? Medisch Contact 1991; 46: 375-8.

9. Smagt van der CP. Alternatieve en reguliere geneeswijzen; kan samenwerking ook slecht zijn voor de patiënt? Medisch Contact 1993; 48: 206-8.

10. Dijk van J. Geneeswijzen in Nederland. Deventer: Ankh-Hermes 1979.

11. Centrale Medisch Pharmaceutische Commissie van de Ziekenfondsraad. Farmacotherapeutisch Kompas 1987. Amstelveen: Ziekenfondsraad 1987.

12. Bensing J, Foets M, Velden J van der, Zee J van der. De Nationale Studie van Ziekten en Verrichtingen in de huisartspraktijk: achtergronden en methoden. Huisarts en Wetenschap 1991; 2: 51-61.

13. Foets M, Velden J. Een Nationale Studie naar Ziekten en Verrichtingen in de Huisartspraktijk. Basisrapport: Meetinstrumenten en procedures. Utrecht: Nivel, 1990.

14. Lamberts H, Woods M. International Classification of Primary Care. Oxford: Oxford University Press, 1987.

15. Velden J van der, Schellevis F, Steen J van der. International Classification of Primary Care. Tabulaire lijst ten behoeve van de Nationale Studie van Ziekten en Verrichtingen in de Huisartspraktijk. Utrecht: Nivel, 1989.

16. Groenewegen PP, Bakker DH de, Velden J van der. Een Nationale Studie naar Ziekten en Verrichtingen in de Huisartspraktijk. Basisrapport: Verrichtingen in de Huisartspraktijk. Utrecht: Nivel, 1992.

17. Peters L, Kooij T van der. Huisarts en placebo's; gegevens uit de Nationale Studie. Medisch Contact 1992; 47: 850-3.

B E R I C H T E N

De verliezer betaalt

Nog steeds verzet een groot deel van de reguliere geneeskunde zich tegen de alternatieve geneeswijze. Prof. dr P. Knipschild roept op tot meer klinisch onderzoek naar de alternatieve aanpak van ziekten, in the Lancet van 1 mei 1993.

Op het gebied van de alternatieve geneeswijze is veel onderzoek gedaan. Het resultaat is echter, zelfs met geavanceerde zoeksystemen, moeilijk terug te vinden. Een speurtocht langs bibliotheken en artsen leverde prof. dr P. Knipschild, afdeling Epidemiologie van de Universiteit Limburg, meer dan 100 'controlled studies' op naar alternatieve geneeswijze.

Veel van het gedane onderzoek bevatte echter fouten in de methode. Knipschild meent dan ook dat aanvullend onderzoek nodig is naar alternatieve geneeswijze. De steun van universiteiten is hierbij nodig. Op deze manier kan worden bekeken of de reguliere geneeskunde meer te bieden heeft dan de alternatieve. Op zijn vraag wie dit onderzoek moet gaan financieren wijst hij in The Lancet op het 'beting model' van W.K.B. Hofstee. Homeopaten en de reguliere artsen worden uitgedaagd voor een weddenschap. Allereerst worden aan beide groepen de bestaande resultaten van gedaan klinisch

*onderzoek gegeven. Vervolgens worden beide partijen uitgedaagd om een nieuwe studie te doen die deze resultaten bevestigen of weerleggen. Na het onderzoek wordt de balans opgemaakt, ook financieel. Wie verliest betaalt voor de kosten van het onderzoek. Klinisch onderzoek naar alternatieve geneeswijze kan op deze manier, met aanvullende financiële hulp van het Ministerie van Volksgezondheid, gefinancierd worden. En misschien antwoord geven op de al zo lang brandende vraag of de reguliere geneeskunde meer te bieden heeft en op welke terreinen dan de alternatieve. **